

розслідування та розгляду справ у судах, з іншого – він набуває статусу процесуальної особи під час надання висновку експерта і Таким чином, у своїй професійній діяльності поєднує статус фахівця з відповідної галузі знань, науковця та процесуальної особи. Судовий експерт, у першу чергу, повинен бути незалежним від органів дізнання, досудового розслідування, суду та інших учасників процесу. Тому незалежність судового експерта має забезпечуватись державою шляхом створенням необхідних умов для його діяльності та належним матеріальним і соціальним забезпеченням [2].

В питанні реалізації судмедекспертної діяльності, сьогодні постає невирішеним питання державних та комунальних установ. Тобто підзаконний акт не відповідає вимогам чинного законодавства, де за окремими видами судової експертизи, її можуть проводити лише державні установи [3]. Це означає, що судову експертизу, проведену комунальною установою, можуть визнати незаконною. Якщо врахувати, що експертиза є складовою доказової бази провадження – наслідки такої неузгодженості зрозумілі.

Для проведення реформування законодавства, законодавець повинен вирішити такі задачі: розробити механізм, що дозволить подолати монополію держави на проведення судових експертиз; залучити незалежних експертів для розробки методичного забезпечення проведення судових експертиз; затвердити єдину систему підготовки та атестації судових експертів, без виокремлення, коли державні експерти проходять підготовку в своїх установах, приватні (незалежні) – в Міністерстві юстиції.

Підбиваючи підсумки, необхідно виділити наступне: судово-експертна діяльність у всіх своїх проявах знаходиться в постійному вдосконаленні. Розвиток судової експертизи відбувається як у науковому, так і у практичному аспектах: обміні досвідом, розробці окремих методик. Саме практична складова посідає основне місце у продуктивній діяльності. У даному аспекті можна виділити плідну співпрацю між навчальними закладами МВС, підрозділами Експертної служби МВС України, та іншими структурами. Особливої уваги в цьому контексті посідає міжнародне співробітництво.

Реалізація євроінтеграції матиме сприятливий наслідок для судово-експертної діяльності, позитивно вплине на реформування національного законодавства, сприятиме виробленню нових методик, розробці державних програм що дозволять залучати іноземних спеціалістів для обміну досвідом.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13.04.2012 № 4651–VI. Дата оновлення: 05.08.2018. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n384> (дата звернення: 27.02.2019).
2. Аверьянова Т. В., Белкин Р. С., Корухов Ю. Г., Россинская Е. Р. Криминалистика : учеб. для вузов. [3-е изд., перераб и доп.]. М. : Норма, 2008. 992 с.
3. Проблемні питання законодавчого регулювання судово-експертної діяльності. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_42772 (дата звернення: 27.02.2019).
4. Про судову експертизу : закон України від 25.02.1994 № 4038–XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12> (дата звернення: 21.02.2019).
5. Про судово-експертну діяльність в Україні : проект Закону України. URL : <http://www.minjust.gov.ua> (дата звернення: 27.02.2019).

УДК 343.148 (477)

*Канюка І. М., канд. юрид. наук, ст. судовий експерт Івано-Франківського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру,
e-mail: kaniukaim@gmail.com*

ОКРЕМІ ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ЧИННОГО ЗАКОНОДАВСТВА, ЩО СТОСУЄТЬСЯ ДОПИТУ ЕКСПЕРТА НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Для здійснення ефективного досудового розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень важливе значення має використання спеціальних знань. У умовах зростання рівня професійності здійснення злочинної діяльності правоохоронним органам все частіше стає необхідною допомога спеціалістів при проведенні слідчих (розшукових) дій. Використання спеціальних знань може проявлятися як в наданні консультацій та допомоги, так і в підготовці висновку експерта для вирішення поставлених питань. При написанні висновку експерт використовує спеціальну термінологію, яка не завжди є зрозумілою для слідчого та судді, тому виникають ситуації в необхідності роз'яснення

висновку експерта. Експерт також може бути викликаний на допит для пояснення та доповнення висновку, роз'яснення змісту використаних методик дослідження, розбіжностей між висновками та дослідницькою частиною або протиріч між висновками різних експертиз. Чинний Кримінальний процесуальний кодекс (далі – КПК) не дає роз'яснення щодо визначення поняття допиту експерта, відповідно дає можливість науковцям трактувати таку слідчу дію на свій розсуд. Взагалі, під допитом розуміють слідчу (розшукову) дію, яка полягає в отриманні й фіксації у встановленій кримінально-процесуальній формі суб'єктом розслідування інформації шляхом безпосереднього комунікативного контакту, а предметом допиту виступає встановлена інформація як будь які дані, що мають значення для кримінального провадження [1; 151].

Допит експерта – це процесуальна дія, яка становить собою регламентований кримінальними процесуальними нормами інформаційно-психологічний процес спілкування осіб, котрі беруть у ньому участь, спрямований на отримання роз'яснення спеціальних термінів та пояснення виконаної експертизи. Допиту приділяється увага багатьма науковцями та практиками, але, незважаючи на це, залишається багато невіршених питань. На розгляді Верховної Ради перебуває законопроект № 8336 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення гарантій незалежності судового експерта та належного забезпечення здійснення судово-експертної діяльності» від 04.05.2018 р. (ініціатори – народні депутати А. Ю. Геращенко, Д. О. Білоцерковець), який містить низку змін до КПК, що можуть суттєво вплинути не тільки на здійснення експертної діяльності, а й на проведення допиту експерта. Цей законопроект пропонує скасувати судовий контроль за проведенням експертиз у межах кримінального провадження (тільки окремі види експертиз будуть проводитися на підставі ухвали слідчого судді), скасувати можливість допиту експерта як свідка слідчим, прокурором на стадії досудового розслідування, натомість запровадити можливість отримати письмові роз'яснення експерта щодо змісту підготовленого ним висновку та інше [2]. Звичайно, такий законопроект викликав жваву дискусію не тільки серед науковців, але і серед експертів, слідчих, суддів та прокурорів.

Особливої уваги заслугоує скасування можливості допиту слідчим експерта як свідка та впровадження письмового роз'яснення.

Відповідно до даного законопроекту не можуть бути допитані як свідки під час досудового розслідування експерти з приводу наданих ними висновків. У разі необхідності експертом можуть надаватися роз'яснення висновку на письмовий запит сторони кримінального провадження, потерпілого і його представника, заявника та третьої особи щодо майна якої вирішується питання про арешт, іншої особи, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, або її представника, за зверненням яких проводилась експертиза на стадії досудового розслідування в порядку, передбаченому статтею 102–1 КПК [2]. Така норма викликала як негативні так і позитивні відгуки в науковій та практичній сферах.

Так, Центр політико-правових реформ вважає, що скасування можливості допиту експерта під час досудового розслідування може негативно вплинути на здійснення попередньої оцінки висновку за внутрішнім переконанням слідчого, прокурора щодо достовірності висновку, підготовленого експертом.

Запровадження альтернативного інституту – письмових роз'яснень експерта – не є рівнозначною заміною можливості допиту експерта як свідка. По-перше, «листування» між слідчим, прокурором та експертом може бути досить тривалим, оскільки кожне роз'яснення експерта може призводити до нових запитань з боку слідчого, прокурора. По-друге, це дозволяє експерту на власний розсуд вирішувати, чи є необхідність у наданні письмового роз'яснення і необґрунтовано відмовлятися від його надання. По-третє, ст. 384 КК України встановлює кримінальну відповідальність лише за надання завідомо неправдивого висновку експерта, але не за надання завідомо неправдивих письмових роз'яснень, у яких експерт може намагатись з тих чи інших причин маніпулювати твердженнями у висновку, коригувати свої попередні твердження на користь однієї зі сторін кримінального процесу тощо [3].

Щодо позиції Центру політико-правових реформ щодо законопроекту № 8336 можна багато дискутувати. Перш за все хотілося б зауважити, що скасування можливості допиту експерта слідчим та впровадження письмових роз'яснень має свої переваги. По-перше, слідчий викликає експерта для надання роз'яснень та пояснень спеціальної термінології, яка використовувалась при приведенні експертизи. Досить часто виникає ситуація, коли слідчий не читає уважно висновок експерта і викликає експерта для того, щоб він, так би мовити,

переказав методи дослідження та роз'яснив термінологію. Якщо звернутись до статистичних даних, то ми отримуємо не досить втішні результати, зокрема, відповідно до дисертаційного дослідження О. В. Шевченка тільки 53,3 % слідчих оцінюють експертний висновок лише за вступною частиною та висновками, а 10 % вивчали весь текст висновку і зіставляли його з матеріалами кримінального провадження [4]. Під час допиту експерта як свідка експерт не може вийти за межі своєї компетенції та відповідно надає роз'яснення тільки в межах експертизи, дотримуючись відповідної методики. У випадку, якщо б слідчий викликав на допит іншого спеціаліста по даній галузі, то мав би змогу почути не тільки роз'яснення експертизи, а й можливо іншу інформацію, яка не належить до даної методики проведення експертизи, тобто отримав би більше інформації. По-друге, письмові роз'яснення, які відповідно до законопроекту мали б надаватися експертом, не можуть виходити за рамки експертизи та методики її проведення, а тим більше суперечити один одному. По-третє, у випадку утвердження письмових роз'яснень логічно було б надавати їх винятково слідчим, перш за все для збереження слідчої таємниці, а також для процесуальної економії часу експерта. По-четверте, експерт не може у письмовому роз'ясненні «маніпулювати твердженнями у висновку, коригувати свої попередні твердження на користь однієї зі сторін кримінального процесу», адже це не в його інтересах та, відповідно, якщо слідчий з якихось причин сумнівається в об'єктивності та повноті проведеного дослідження, то він може призначити повторну експертизу.

Таким чином, скасування можливості допиту експерта як свідка та впровадження письмових роз'яснень буде позитивним та потрібним для ефективного здійснення судово-експертної діяльності та загалом для кримінального провадження.

Список використаних джерел:

1. Савельєва М. В., Смушкин А. Б. Следственные действия : учеб. для магистров. Москва : Юрайт, 2012. 273 с.
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення гарантій незалежності судового експерта та належного забезпечення здійснення судово-експертної діяльності : проект закону № 8336 від 04.05.2018 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63960 (дата звернення: 27.02.2019).
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення гарантій незалежності судового експерта та належного забезпечення здійснення судово-експертної діяльності : експертний висновок на проект закону № 8336 від 04.05.2018 р. URL: <http://www.pravo.org.ua/ua/news/20873331-ekspertnij-visnovok-na-proekt-zakonu-no-8336-vid-04.05.2018-r> (дата звернення: 27.02.2019).
4. Шевченко О. В. Використання спеціальних товарознавчих знань під час досудового розслідування : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ : НАВС, 2017. 317 с.

УДК 343.98

*Кікінчук В. В., канд. юрид. наук, завідувач кафедри
Харківського національного університету внутрішніх справ,
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-2241-6384>*

ЩОДО СУТНОСТІ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Доказування у кримінальному провадженні будь-якої категорії являє собою трудомісткий та енергоємний процес, який передбачає залучення слідчим значної кількості службових сил й технічних засобів. Зокрема, йдеться про таку важливу процесуальну форму використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві, як судова експертиза. Вона спрямована на встановлення фактичних даних, які неможливо встановити іншим шляхом та котрі мають істотне значення для органів досудового розслідування [1, с. 133].

Більше того, призначення та проведення судових експертиз є невід'ємним процесом у кримінальних провадженнях, адже в більшості випадків організації розслідування злочинів, вирішальну роль у прийнятті ряду процесуальних рішень на шляху до встановлення істини відіграє саме обґрунтований висновок експерта як дієвий засіб доказування. Однак не треба забувати про те, що висновок експерта не має наперед встановленої сили та переваги над іншими джерелами доказів. Останній підлягає перевірці й оцінці за внутрішнім переконанням слідчого судді, суду, яке повинно ґрунтуватися на всебічному, повному й об'єктивному розгляді всіх обставин провадження у сукупності [2].